

NIETSCHE EN LINKS

Marc Van den Bossche en Maurice Weyembergh (red.), *Links Nietzscheanisme*, Budel, Damon, 2000, 207 p. ISBN 90 5573 155 2.

Dit boek, dat de teksten bundelt van een op 10 en 11 december 1999 aan de VUB gehouden colloquium, is in heel wat opzichten niet bevredigend. Afgezien van het storend aantal druk- en spellingsfouten, mis ik hier vooral een aantal potentiële verbindingslijnen tussen Marx en Nietzsche (zoals arbeid-schepping, dialectiek-strijd en ideologie-voorstelling), die verdere reflectie verdienen. Daarover is in dit boek echter niets te vinden. En wie zou verwachten dat er ergens een uitgebreide analyse van Nietzsches anti-socialisme/communisme te vinden is, komt eveneens bedrogen uit. Hetzelfde geldt voor zijn schaarse (maar zeker niet onbelangrijke) passages over industrialisering en vrije markt.

Deze bundel begint nochtans veelbelovend. Maurice Weyembergh schrijft een uitstekende inleiding waarin hij de mogelijke Nietzsche-recepties verbindt met verschillende interpretaties van wat 'links zijn' in de voorbije eeuw heeft ingehouden en daarbij ook namen noemt. Dat biedt geweldige perspectieven voor verdere uitwerking. Maar daar komt helaas weinig van terecht. In plaats van de verschillende artikelen te overlopen zal ik nu een meer synthetiserende aanpak uitproberen en er op die manier het beste van proberen te maken.

Om te beginnen is het duidelijk dat een aantal aspecten van Nietzsches filosofie in dit boek sterk wordt beklemtoond. In de eerste plaats is dat de pluraliteit. De werkelijkheid is een veelheid die nooit tot een systematische eenheid te herleiden is (Erik Oger en Désirée Verwij), wat meteen impliceert dat er nooit een definitieve interpretatie van kan bestaan (Samuel IJsseling). Dit heeft echter ook te maken met het feit dat zo'n werkelijkheidsinterpretatie altijd gebeurt vanuit het standpunt van een interpretator (Peter De Graeve) die bovendien zelf gekenmerkt wordt door een onophefbare diversiteit (Paul van Tongeren).

Deze pluraliteit mag niet statisch gedacht worden, maar moet gezien worden als een onophoudelijke dynamiek van strijdende krachten (Herman Siemens, Pascal De Pester). Het doel waarop dit proces gericht staat is de cultivering van grote, geniale persoonlijkheden (Verweij, De Pester, Joep Dohmen). Dit houdt echter geen individualisme in: omdat het agonale essentieel is kan een persoonlijkheid pas tot ontplooiing komen binnen een conflictueuze (niet: destructieve) spanningsverhouding met anderen (Siemens) hetgeen meteen een harmonische gemeenschap tot een onmogelijk en onwenselijk ideaal maakt (Van Tongeren). Overigens blijft het politiek-maatschappelijke bij Nietzsche altijd ondergeschikt aan de ontwikkeling van 'voornamen mensen', meer bepaald als voorwaarde (De Pester). Daarbij zij opgemerkt dat de klemtoon op het polemisch-dynamische vanzelfsprekend inhoudt dat er bij Nietzsche nooit sprake kan zijn van een welomschreven telos. Dit geldt niet alleen voor de mens, maar ook voor de maatschappij: Nietzsche is geen utopisch denker (De Graeve).

Foucault heeft laten zien hoe wij Nietzsches ideeën kunnen actualiseren door het begrip macht op te vatten als dictatoriale oppressie en zijn aristocratisch estheticisme te democratiseren (De Pester). Wat moet er echter gebeuren wanneer de socio-culturele omgeving zodanig afbrokkelt dat we met nihilisme te maken krijgen? Volgens Vattimo creëert dat een rijkdom aan mogelijkheden, maar wellicht is die gedachte, rekening houdend met de manier waarop de informatietechnologie door kapitalistische marktmechanismen gecorrumpeerd wordt, naïef (Marc Van den Bossche).

Wat ons binnen die context rest, is te proberen een individuele moraal uit te bouwen, gebaseerd op authenticiteit en autarchie, met andere woorden: levenskunstenaar te worden (Dohmen). Dit kan natuurlijk een eenzame bedoening worden en Nietzsche zelf kan ons wat dat betreft weinig troost bieden: als we denken in intieme vriendschappen een schuilplaats te kunnen vinden, moeten we beseffen dat dit enkel mogelijk is door onze innerlijke pluraliteit te verbergen achter een bedrieglijk masker van identiteit (Van Tongeren).

Zo beschouwd bieden deze teksten toch nog een inspirerende samenhang. Toch valt op dat er over 'links denken' weinig te lezen valt. Hub Zwart doet nog een poging om via de begrippen filologie en fysiologie, die in de negentiende eeuw respectievelijk als rechts en links werden bestempeld, Nietzsche te situeren. Hij moet wel besluiten dat dit niet zomaar mogelijk is, omdat Nietzsche natuurlijk zowel in filologie als in fysiologie geïnteresseerd was, maar enkel voor zover dat een plaats had in of verband hield met het hierboven geschetste geheel.

Wij krijgen uiteindelijk de indruk dat haast alle auteurs wel veel te zeggen hebben over Nietzsche, maar heel weinig over het linkse denken. Zodra zij schoorvoetend het socio-politieke domein hebben betreden, houden zij veiligheidshalve halt en dat is jammer.

Ten slotte heb ik nogal moeite met David Janssens' ontologisch-historische interpretatie van de leer van de eeuwige wederkeer en met Désirée Verweij die de indruk wekt dat Nietzsche zelf de persoonsvorming als basis zag voor de ontwikkeling van een collectieve cultuur. Ook kan ik Joep Dohmens theses moeilijk bijtrede. Hij schrijft weliswaar zelf dat vrijheid geen kwestie is van een wilsbesluit doch eerder van een mentale toestand, maar wat blijft er van de 'zelfbepaling' dan nog over? Dohmen slaat in zijn verwijzing naar 'Von den drei Verwandlungen' dan ook handig over dat de leeuw staat voor 'ik wil' en dat die toestand óók overwonnen moet worden. Daar komt nog bij dat hij in zijn samenvatting van de tekst over 'De laatste mens' het stuk over de zelfverachting niet opneemt. We moeten volgens mij vanuit Nietzsche zowel komaf maken met de idee van een preëxistent 'zelf' als met de gedachte dat er een stabiel eindpunt bestaat waarop de menselijke ontwikkeling gericht zou moeten worden. Vanuit dat perspectief kan de toenemende desinteresse voor het moderne authenticiteitsideaal ook positief begrepen worden, zoals bijvoorbeeld Baudrillard dat doet.

Philippe LEPERS